

BİR SOYKIRIMIN ANATOMİSİ - KAZAKİSTAN'DA KIZIL KİTLİK

Veysel İbrahim KARACA*

Özet

Bu çalışmada 1929 ile 1933 arasında Kazakistan'da yaşanan açlık felâketini konu alan "Kazakistan'da Kızıl Kıtık" adlı kitap tanıtılmaya çalışılmıştır. Söz konusu kitap Ekim 2016'da Vahit Türk ve Damira İbrahim tarafından yazılarak Bilge Kültür Sanat yayıncıları tarafından yayınlanmıştır. Eser yazarlar tarafından üç bölüm hâlinde tasarlanmış ve bu bölümler; "Mektuplar ve Belgeler", "Hatıralar" ve "Değerlendirme ve Röportajlar" başlıklarını taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kazakistan'da Kızıl Kıtık, Kazakistan, Açlık Felâketi.

A GENOCIDE ANATOMY- THE RED FAMINE IN KAZAKHSTAN

Abstract

In this study, the book titled "The Red Famine in Kazakhstan", which deals with the famine catastrophes in Kazakhstan between 1929 and 1933, was tried to be introduced. The book was written by Vahit Türk and Damira İbrahim in October 2016 and published by Bilge Culture and Art Publications. The work has been designed by the authors in three sections; "Letters and Documents", "Memories" and "Review and Interviews" is the title of.

Key Words: The Red Famine in Kazakhstan, Kazakhstan, Famine Catastrophes.

Bireyler ve bireylerin oluşturduğu milletler arasındaki mücadele, tarihin ilk dönemlerinden beri süregelmektedir. Bazı milletler gerek bulunduğu coğrafyanın etkisiyle gerekse kendi kodlarındaki ruhsal durumdan ötürü tarih sahnesinde var olduğu günden bu yana kendini mücadelenin içinde ve hatta odak noktasında bulmuştur.

Türk milleti de hem yaşamış olduğu konumdan hem de yaratılışından ileri gelen özelliklerinden ötürü var olduğu günden bu yana kendisini mücadelenin içerisinde bulan ve bu mücadelelerle var olan bir millet olarak dünya tarihinde oldukça önemli bir yer teşkil etmiştir. Göçler, savaşlar, kıyımlar, kırımlar ve her defasında tekrar var oluşlar Türk milletinin kimliği hâline gelmiştir. Köktürk yazıtlarında yer alan "Kanıñ subça yügürti, siñüküñ tağça yattı" gibi ifadeler yirmi birinci yüzyıla kadar tekrar tekrar farklı şekillerde anlam bulmuştur. Fakat tarih hep Türklerin etrafında şekillenmiş; söz konusu göçler,

savaşlar, kıyımlar ve kırımlar büyük zaferlerin ve büyük uygarlıkların habercisi olmuştur.

* Arş. Gör., Fırat Üniversitesi, İnsani ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri Bölümü, ELAZIĞ, el-mek: vkaraca@gmail.com

Yirminci yüzyılın başlarından itibaren Türk milleti için alışık olduğu gibi bir mücadele çağı başlamış fakat farklı olan mücadelenin şekli olmuştur. Bu kez mücadele varlık-yokluk mücadelesi olmuş ve Türk milleti bu sınavdan ağır yaralar alarak varlığını sürdürmek zorunda kalmıştır. **Prof. Dr. Ahmet Buran**'ın "*Kurşunlanan Türkoloji*" adlı eserindeki ifadesiyle; 20. yüzyıl Türkler için kara bir yüzyıl hâline dönüşmüş ve bu yüzyılın en mağdur, en mazlum ve en çok kırım ve kıyım uğrayan milleti Türk milleti olmuştur (Buran, 2011: 24).

Anadolu'dan Balkanlar'a, İdil Ural'dan Kafkaslar'a, Batı Türkistan'dan Doğu Türkistan'a, Adalar'dan İran ve Irak'a kadar Türk'ün yaşadığı her yerde bir mücadele; mücadelenin olduğu her yerde de ölüm kol gezmiştir. Türkler bu mücadeleyi "*öle-yite*" 21. yüzyıla kadar sürdürmüş ve sürdürmeye devam etmektedir.

Söz konusu varlık yokluk savaşının belki de en ağır ve alçakça yaşandığı yer, yüz yıllardır Rusların iştahını kabartan engin Kazak bozkırları olmuştur. Çarlık rejiminin devrilmesiyle yönetime gelen Bolşevikler bütün dünyayı kasıp kavuran bir akımı temsil etmiş ve bu akımın süslü ve köksüz ifadeleriyle milyonlarca insanı etkilemiştir. "*Toprak ve özgürlük, demokrasi ve cumhuriyet*", "*Zincirleri kırın ve bütün dünyayı özgürleştirin*" gibi ifadelerle yola çıkan fakat Çarlık dönemini muğla aratan yönetim bütün Türkistan'da olduğu gibi Kazak bozkırlarında da toprak ve özgürlük yerine ölüm ve acı, demokrasi ve cumhuriyet yerine baskı ve şiddet, zincirleri kırmak yerine kölelik rejimi getirmiştir. Asıl amaç nüfus yoğunluğunun düşük olduğu verimli ve hayvancılığa çok uygun olan bu engin bozkırların Kazak Türklerinden arındırılarak Ruslarla doldurulması ve bunun yanında bir milletin yok oluşuna imza atılmasıdır.

Stalin bu amaçla 1929-1933 yılları arasında "kolhozlaştırma" politikasını çok sert bir biçimde uygulamış ve bu sürecin en acımasız şekilde yürütmesini sağlayacak **Goloşyekin**'i görevlendirmişti. Görev Kazakların yaylak ve kışlaklarını ellerinden alıp onları kolhozlara yerleştirmek, hayvanlarına el koymak, tarımı biçimlendirmek ve en nihayetinde bütün yaşamlarını ele almaktı. Bu plân hızlı ve acımasız bir biçimde ilerledi. Verimli Kazak bozkırlarında kıtlık, açlık ve ölüm artık tek gerçek hâline geldi. Bu medeni (!) hamle besi hayvanlarının %90'ına tekabül eden 36.000.000 hayvanın telef olmasına ve toplam Kazak nüfusunun %49'unu oluşturan yaklaşık 2.230.000 Kazak Türk'ün hayatını kaybetmesine neden oldu. 1920'li yılların başında Sovyet yöneticilerinin benzer uygulamalarıyla Kırım ve İdil-Ural bölgesinde Tatar Türklerinin yaşadığı felâket bu kez Kazakların üzerine kara bir ölüm bulutu olarak çökmüştü.

Damira İbrahim ve **Vahit Türk** tarafından 2016 Ekim'de yayımlanan bu eser daha önce sözünü ettiğimiz o karanlık ve acı dolu yılları yani 1929 ile 1933 arasındaki bitmek bilmeyen zaman dilimini konu alan bir eserdir. Daha önce Prof. Dr. Ahmet Buran'ın kaleme aldığı "*Kurşunlanan Türkoloji*" adlı eserde değinilen konu, tanıtımını yaptığımız bu eserde belge niteliğindeki mektuplar, dönemin tanıklarının anıları ve röportajlar ile geniş bir biçimde okuyucuya sunulmuştur. Bilge Kültür Sanat Yayınları tarafından yayımlanan eser, çarpıcı kapak fotoğrafı ve "*Açlık dilsiz düşmandır...*" üst başlığıyla "*Tarih boyunca büyüklerin kasıt ve hatalarıyla ölen/öldürülen bütün çocukların aziz hatırasına*" ithaf edilmiştir.

Eser yazarlar tarafından üç bölüm hâlinde tasarlanmıştır. "*Mektuplar ve Belgeler*" adını taşıyan ilk bölümde devlet arşivinden alınan ve dönemde yaşananların resmî bir dayanağı olarak belge niteliği taşıyan on bir mektup yer almaktadır. Bu mektupların dördü doğrudan **Stalin** muhatap alınarak yazılmış; diğer mektuplar ise adına "kolhozlaştırma, sovhozlaştırma" denilen soykırım denemesinin mimarı **Goloşyekin**'e ve onun yol açtığı felaketin kapatılması için görevlendirilen **Mirzoyan**'a yazılmıştır. Mektuplarda yer alan insan ve hayvan nüfusuyla ilgili sayısal veriler, göçlerin durumu, insanların yaşam standartları vb. gibi resmî ağızlardan çıkan bilgiler, dönemin vahametini bir rapor olarak gözler önüne sermektedir. Özellikle sürecin başı ile sonu arasındaki nüfus durumu "arındırma" faaliyetinin nasıl başarıya (!) ulaştığının kanıtı niteliğinde değerlendirilebilir. Mektupların sonunda yazarlar tarafından mektupta adı geçenlerin kim olduğuna dair bilgiler ve konuyla ilgili açıklamalara yer verilmiştir. Verilen bu bilgiler ve

açıklamalar okuyucunun mektupları daha iyi kavrayabilmesini sağlamaktadır. Özellikle daha sonra komünistler tarafından katledilen **Turar Riskulov**, **Oraz İsayev** ve **Gabiyt Musrepov**'un kaleme aldığı detaylı olduğu kadar bir “çılgık” sayılabilecek mektuplar hem dönemin durumunu bütün çıplaklığıyla ortaya koyan hem de millet ve milliyetin o dönemde insan kıyma makinesi işlevinde olan komünizm ile mücadelesi ve sonucunu örnekleyen önemli mektuplardır.

Söz konusu mektuplar daha önce 1991 yılında **Nüsipbayev** ve **Jiyengaliyev** editörlüğünde Kazak Üniversitesi tarafından “*Kazak Kalay Aştıkta Uşıradı? (Kasiretti Jıldar Hattarı)*” adıyla yayımlanmış ve bu eserde mektupların yanı sıra Komünist Parti teşkilâtının aldığı kararlar yer almıştır. Mektuplarda genel olarak izlenen politikanın verdiği zararlar nedenleriyle birlikte anlatılmış ve bu zararlar sayısal verilerle desteklenmiştir. Özellikle Goloşyekin ve bölgedeki kraldan çok kralcı Goloşyekin taraftarlarının Kazaklar üzerindeki aşırı baskıcı tavrı ortaya konarak; söz konusu felaketin çözüm önerileri üzerinde durulmuştur. Ayrıca sürdürülen bu politikanın başka geçim kaynağı olmayan, olmasına imkân verilmeyen Kazaklar üzerinde ölümcül sonuçlar doğurduğu, nüfus değişimleri ve insanların mevcut durumlarıyla açıkça dile getirilmiştir.

Eserin ikinci bölümü ise “*Hatıralar*” başlığını taşımaktadır. Bu bölümde döneme tanıklık eden yirmi yedi kişinin anılarına yer verilmiştir. Söz konusu bölümü, dönemin acı ve korkunç resmini bütün ayrıntılarıyla okuyucuya aktarması yönünden, eserin en dikkat çekici ve etkileyici bölümü olarak nitelendirmek yanlış olmayacaktır. Yazarlar bu bölümü hazırlarken 1993 yılında Almatı’da yayımlanan “*Kızıldar Kırgını*” kitabından ve “*Anız Adam*” dergisinin 2011 yılı 10-22. sayılarından yararlandıklarını ve anıların derlemesini yapanların **Zahardin Kıstaubayev** ve **Baljan Habdina** olduğunu bölüm başında belirtmişlerdir.

Anıları nakleden kişilerin büyük bir bölümü Kazak Türküdür. Yine anlatıcılar arasında birkaç Rus da bulunmaktadır. Söz konusu kişilerin kıtlık yıllarında buldukları yerlerin çeşitliliği, sistematik felaketin yaşandığı coğrafyanın genişliğini ve dağılımını göstermesi bakımından son derece önem taşımaktadır. Belge niteliğindeki mektuplarda ifade edilen vahim durum, anılarla adeta hayat bulmuş ve sayıların ifade etmekte aciz kaldığı yiten hayatlar ve çığ gibi büyüyen acılar adeta “kör dünyanın göbeğine” nakşedilmiştir. Bu bölümde tanıkların anlattıkları, bir film senaryosunda dahi abartılı bulunabilecek fakat bire bir yaşanan, belgelenen, bugün kanıtları ve tanıkları ile dünya tarihinde eşi az görülmüş bir felaketin bütün yönlerini gözler önüne sermektedir. Anılarda göze çarpan özellikle bölgedeki Rusların bu felaketlerden neredeyse hiç etkilenmediği bilgisi izlenen politikanın asıl amacını da açıkça ortaya koymaktadır.

Anılarda açlık felaketinin korkunç sonuçları çok çarpıcı bir şekilde nakledilmiştir. Milyonlarca çocuk ve yetişkinin açlık ve hastalıktan öldüğü; insanların ölmek için fare, zehirli buğday, bulabilirlerse hayvan leşi, yabancı otlar ve hatta insan eti yedikleri; insanların artık ölümlerini gömmekten aciz olduğu ve etrafı cesetlerin kapladığı gibi son derece hazin ve korkunç durumlar bizzat tanıkları tarafından anlatılmıştır. Bu bölümde okuyucu açlığın insana neler yaptırabileceğini bizzat dönemi yaşayanların ifadelerinde bulabilmez. Çocuklarını ölüme terk etmek zorunda kalan, ölümün soğuk gerçekliğini belki de bir kurtuluş olarak gören ailelerin hazin durumunu ve bu durumu yaratan katillerin sistematik bir şekilde işleyen plânlarını birinci ağızdan bu bölümde görebilmekteyiz.

Eserin üçüncü ve son bölümü “*Değerlendirme ve Röportajlar*” bölümüdür. Bu bölümde **Manaş Kozıbayev**'in “*Kazak Halkının Kargışını Alan Yönetici: Goloşyekin*” adlı değerlendirme yazısı, 1922 yılında yaşanan kıtlığın anlatıldığı tarihçi **Tursın Jurtbay** tarafından kaleme alınan “*Alaş Aydınlarının Açlığa Karşı Mücadelesi*”, 9 Aralık 2008 yılında gazeteci, araştırmacı yazar **Valeriy Mihaylov** ile yapılan **Bolat Riskoja**'nın “*Kazakların Yarısını Katleden İki Felaket*” adlı röportajı, Kazakların açlık yılları hakkında ilk edebî eseri veren yazar **Smagul Elubay** ile gazeteci **Eleonora Yakiya**'nın röportajı ve tarihçi yazar **Prof. Dr. Bürkitbay Ayagan** ile gerçekleştirilen röportaj yer almıştır. Söz konusu yazılarda da daha

önce belge niteliğindeki mektuplarla ve dönemin tanığı insanların ifadeleriyle ortaya konulan durum netleşerek çeşitlendirilmiştir. Eser yazarlar tarafından kısa bir kaynakça ile noktalanmıştır.

Tarih sahnesinde var olduğu günden bu yana adını kahramanlıklarla duyuran bir Türk boyunun, yüzyıllar önce değil henüz 84 yıl önce yaşadığı bu orta çağ felaketini titiz bir çalışma sonucunda bütün yönleriyle okuyucuyla buluşturan Sayın İbrahim ve Türk'e teşekkür ediyor ve bu tür değerli çalışmaların devamını diliyoruz. Ayrıca Kül Tigin yazıtında geçmişin geleceğe haykırışını tekrarlıyoruz: "*Türük bodun tok arkuk sen, açsık tosık ömez sen, bir todsar açsık ömezen...*".